

María Gainza
REGOS NERVAS

Iš ispanų kalbos vertė Alexandra Bondarev

R A R A

Vilnius, 2022

DREUX ELNIAS

Su Dreux pirmąsyk susidūriau vieną rudens popietę, su elniu – lygiai po penkerių metų. Tą pirmąją popietę iš namų išėjau danguje tvieskiant skaisčiai saulei, bet staiga lyg iš niekur nieko prapliupo lyti. Pylė kaip per biblinį tvaną, ir per kelias minutes siauros *Belgrano* rajono gatvelės pavirto klastingomis upėmis, moterys spietėsi ant šaligatvių mėgindamos nuspėti, kur geriausia pereiti gatvę, viena pagyvenusi moteriškė skėčiu daužė į jai durų atverti napanorusio autobuso šoną, o tarpduriuose susispaudę parduotuvių darbuotojai stebėjo, kaip vanduo laižo šaligatvius, ir skubėjo statyti geležines užtvanas, įsigytas po pastarojo potvynio. Aš turėjau pavadžioti užsieniečių grupę po privačią meno kolekciją. Toks tuomet buvo mano darbas – ne pats prasčiausias darbas pasaulyje, – bet tądien, kol pasislėpusi po kavinės stogeliu laukiau atvykstant klientų, per arti šaligatvio važiuojantis taksi permerkė mano dailiąją geltoną suknelę. Pralėkus dar trims automobiliams, lietus aprimo taip pat staigiai, kaip ir buvo prasidėjęs, ir palengva lašnojant lyg pro

stiklinių karoliukų užuolaidą atriedėjo mano turistų taksi. Juodu buvo amerikiečiai, vidutinio amžiaus pora, ji – nuo galvos iki kojų vilkinti baltai, jis – juodai; abu atrodė nepriekaištingai, sausutėliai, lyg vairuotojo ką tik atgabenti iš valyklos.

Įžengėme į namą, kadaise buvusį nedideliu viešbučiu, supamu erdvaus sodo, o dabar įsispraudusį tarp racionalistinės estetikos milžino ir įmantrios kalifornietiško stiliaus vilos. Majordomas mus palydėjo iki svetainės, nardydamas tarp baldų lyg ungurys. Po penkiolikos minučių atsivėrė slaptos slankiosios durys ir pasirodė kolekcininkė. Ji žvilgtelėjo į mane, aš pažiūrėjau į ją; jai neabejotinai geriau sekėsi šis „kas ilgiau atlaikys žvilgsnį“ žaidimas. Vilkėjo pilkai. Jai aplink lūpas – keturiasdešimtmetį peržengusios moters kartelio raukšlėlės, ereliška nosis priminė aštrią geležtę, o kažmyriniame megztuke blizgėjo auksinė segė su mažu gyvūnėliu, kurio dėl atstumo, jos palaikomo per visą mūsų viešnagę, taip ir neįstengiau identifikuoti.

Moteris nužvelgė mane su tokiu pat nepatiklumu, su kokiu išvaikarėse telefonu sakė nesuprantanti, kodėl aš taip primygtinai siūlausi atvykti, jei paveikslus ji kuo puikiausiai gali parodyti ir pati. Savo įmonėje dirbau vadove, sekretore, praktikante ir gide – štai kaip išgyvenau iš tų privačių ekskursijų, tai ir bandžiau jai paaiškinti, nors ir kitais žodžiais. „Ką gi, matau, jūs ambicinga. Lauksiu dvyliktą“, – tarė ji prieš baigdama pokalbį. Tad kitądien stovėjau ten, varvindama purviną vandenį ant jos vaškuoto parketo. Moteris pasiuntė tarną atnešti, kuo persiauti. Po kelių minučių atsirado baltos pūkuotos šlepetės, ir į jas įsispyrusi praradau bet kokią žmonių, kuriems turėjau vesti ekskursiją, pagarbą. Paskutinis mano šansas galėjo būti kokia gudri pastabėlė, įrodanti mano išvalgumą, jau buvau beįsivažiuojanti, tačiau staiga kaktomuša susidūriau su tiesiai į mane šuoliuojančiu obuolmušiu po alaviniu dangumi. Akimirką žvilgtelėjau į namų šeimininkę – tai truko ne ilgiau nei dalelę sekundės,

bet užtektinai ilgai, kad mano akims jau nebebūtų lemta ko nors apgauti. Moteris patenkinta nusišypsojo.

– Alfredas de Dreux. Nejaugi jo nedėsto universitete? Devynioliktas amžius? – paklausė prisidegdama cigaretę dramblio kaulo kandiklyje tarp ilgų pirštų – jais akivaizdžiai didžiavosi.

– Iš tiesų. Nuostabus paveikslas, – atsakiau.

Dvigubas melas: apie Dreux niekada nebuvo nė girdėjusi, o paveikslas man teatrodė dailus, gerai nutapytas, bet ne daugiau.

– Nejaugi? – paklausė ji ir išpūtė dūmus tobulu žiedu, atplaukiančiu per visą kambarį iki pat manęs.

Jankiai šypsojosi plokščiomis, dirbtinėmis nespalvotomis šypsenomis, tarsi iš Jorge de la Vegas „Délionés“.

Kaip minėjau, Dreux elnią pirmąsyk išvydau po penkerių metų, kitą audringą balandžio popietę, išėjusi pasivaikščioti po Nacionalinį dekoratyvinio meno muziejų. Buvau viena – taip man ir patinka ką nors apžiūrinėjant pirmą kartą – ir pasiruošusi lietuvi, avėjau naujutėlaičiais auliniais botais. Galbūt padėjo ir patogi avalynė, tačiau šįkart mano susidūrimas su Dreux buvo tarsi sprogimas, kaip pasakytų A. S. Byatt, – *the kick galvanic*, įelektrinantis smūgis. Prisiminiau, kad visa meno esmė ir slypi tarp to, kas tau atrodo gražu, ir to, kas tave išties pavergia, o ši įspūdi lemiantys kintamieji neretai – netgi dažniausiai – glūdi detalėse. Vos pažvelgus į jį, mane persmelkė tasai susijaudinimas, daugelio apibūdinamas kaip drugelių plazdenimas, tačiau mano atveju kur kas mažiau poetiškas. Kiekvienąkart, kai mane stipriai patraukia paveikslas, – ta pati gėda. Esu girdėjusi, kad tai dopaminas atpalaiduoja smegenis ir pakelia kraujospūdį. O štai Stendhalis šį pojūtį apibūdino taip: „Kaiėjau iš Šventojo Kryžiaus bažnyčios, man užėmė kvapą, jaučiau širdies dūžius, atrodė, tarsi gyvybinės jėgos būtų mane apleidusios,ėjau bijodamas pargriūti ant žemės.“ Po poros šimtmečių *Santa Maria*

Nuova ligoninės skubiosios pagalbos skyriaus slaugytoja, sukrėsta begalės turistų, prie Michelangelo skulptūrų krintančių į palaimingą komą, ligą pakrikštijo Stendhalio sindromu.

Tą popietę, stengdamasi išlikti santūri, išėjau į žiemos sodą. Ėjau svirduliuodama, tarsi per laivo denį, mėtoma į šalis, akys judėjo nelyg išmagnetintų kompasų rodyklės. Įkvėpusi gryno oro grįžau psichologiškai pasiruošusi ir su didžiuliu palengvėjimu išvydau, jog Dreux paveikslas tebėra kur buvęs. Jis kabojų buvusiame Erasurisy šeimos valgomajame – barokinėje prancūziškoje svetainėje, Versalio svetainės kopijoje. Patalpa buvo erdvi, bet ne pernelyg erdvi, ir pro langus su vaizdu į sodą vidun sklindant rudens saulei čia būtų galėję būti maloniai šilta, bet dabar šaltis stingdė kaulus, mat apsaugininkai, nutarę, jog visą darbą atliks plytos dydžio kvarcinis šildytuvėlis, užuolaidas laikė užtrauktas.

Patalpoje iš tiesų kabo du Dreux paveiksai – dvi medžioklės scenos, nutapytos XIX amžiaus viduryje, bet mano akys krypsta į vieną, ir nors bandyti aprašyti paveikslą – visuomet tuščias reikalas, neturiu kito pasirinkimo: tai vertikalaus formato tapybos darbas, gauja šunų apsupusi elnią; pats gyvūnų susirėmimas vaizduojamas paveikslo apačioje, o viršutinėje dalyje – dedu galvą, pritapytoje vėliau, siekiant priderinti paveikslą prie aukštų svetainės lubų, – peizažas, žydras dangaus skliautas, viesulingi debesys ir niekuo neišsiskiriantis, nenusakomos rūšies medis. Paveikslas gana konvencionalus, neneigsiu, bet vis tiek mane traukia. „Traukia“ – ne tas žodis, jis mane jaudina.

Alfredui de Dreux buvo septyneri, kai drauge su krikštatėviu keliaudamas po Siena jis susidūrė su didžiuoju Géricault, prancūzų romantizmo kankiniu. Šis čia atvyko patyrinti Simone Martini braižo. Géricault, siekiantis sugrąžinti portreto žanrui istorijos vingiuose prarastą stiprybę, vos pažvelgęs į santūrųjį Alfredą išvydo įstabų

modelį. Vieną popietę jis nutapė Dreux ant uolų, nuo Sienos kalvų pučiant gūsingam fenui, gairinančiam berniukui skruostus. Tiesą sakant, Géricault tapė jį savo studijoje, o visa kita pats prigalvojo. Paveikslas liudija itin skvarbų žvilgsnį, jis pranoksta savąjį laiką, kai į jaunus žmones buvo žiūrima vien kaip į sumažintus suaugusiuosius; stebina gyvybingos Alfredo akys, romus tvirtumas.

Regis, būtent per tokius susitikimus sprendžiasi likimai arba pasirašomos sutartys, mat Alfredas, po dviejų mėnesių apsilankęs Géricault studijoje Paryžiuje, sužinojo, jog meistras tapo ne tik epines dūžtančių laivų scenas ir šurpą keliančius bepročių portretus; jis itin tikroviškai tapė ir gyvūnus – arklius, liūtus, tigrus, – juos tyrinėjo ne mažiau kruopščiai nei žmones. Šie paveikslai įsispaudė į skvarbų jaunojo Alfredo protą, ir po daugelio metų Orleano kunigaikštis, ieškodamas dailininko savo arklidėms, iš šimtų kandidatų išsirinko būtent Dreux, taip šiam pelnydamas geriausio žirgų tapytojo Prancūzijoje vardą. Į Dreux virtuozišką atkreipė dėmesį ir Napoleonas III, po 1848-ųjų revoliucijos drauge su šeima turėjęs bėgti į Angliją ir ne kartą kvietęs dailininką tapyti jo žirgų portretų. Dreux mirė Paryžiuje sulaukęs penkiasdešimties, nuo kepenų absceso, susidariusio dar viešint Anglijoje, tačiau salonuose sklاندė gandai, jog iš tiesų tai buvusi durtinė žaizda, gauta dvikovoje su imperatoriaus adjutantu Fleury, kurios priežastį vyriausybė tremtyje uoliai slėpė.

Ką apie šiuos paveikslus būtų pagalvoję Erasurisu namų svečiai? Ar kas nors kada būtų stabelėjęs pažvelgti į Dreux darbus? Ar šie būtų likę tokie pat nematomi kaip smėliniai tapetai? Regiu juos sėdint prie stalo. Ką tik baigė valgyti pirmąjį patiekalą, staiga atsiveria durys ir įeina virtuvės šefas, nešinas žolelių ir garuose virtų bulvių guolyje patiekta mėsa su trupučiu sviesto bei šviežiai kapotomis petražolėmis, o paskui jį – liokajus su sidabro padažine, dekoruota medžioklės ragų graviūromis. kažkas prašnenka apie

derybų su Čile eiga: karo išvengta. Daugiau apie tai žino senjoras Erasurisas – šiaip ar taip, jis šalies ambasadorius. Jo žmona Chosefina šypsosi – dar būdama naujokė, ji tebemano, jog jai pridera domėtis vyrų pokalbiais, bet akies krašteliu stebi pagyvenusios moters sau iš dešinės veidą ir su nerimu galvoja, kad jau visai netrukus bus į ją panaši. Tarsi mėgindama atsukti laiką, ji vis pakelia rankas ir lengvai papurto, kad akimirką sumažėtų kraujospūdis ir išryškėtų odos baltumas. Vėliau, jau pakilus nuo stalo, prieglobsčiu taps visto partija. Vienintelė į paveikslą žiūri pagyvenusio moteris – senjora de Alvear, kadaise buvusi garsus sopranas Regina Pacini: jos akys vis krypsta nuo paveiksle vaizduojamo elnio, dar gyvo, prie kito – negyvo, plonais griežinėliais išdėlioto lėkštėje. Renesanso stiliaus salone šalia valgomąjo medinis laikrodys, drožinėtas augalų motyvais, išmuša valandą. Senjora de Alvear pajunta nugara perbėgant šurpą, bet nusprendžia, kad tai bus tik skersvėjis. Pastaruoju metu jai sunku suvokti, ką tiksliai junta.

Medžioklės scenos Dreux laikais nebuvo neįprastos, jos veikiau priminė dvariškių sportą, Viduramžiais pradėjusį žymėti socialinį sluoksnį: medžioklė tapo aristokratų pramoga, neretai ir vieninteliu užsiėmimu; taip treniruotasi karui, o kilmingieji sykiu galėdavo pasilyginti, nors tik vieni su kitais. Nenorėdami su niekuo dalytis stambiosios medžioklės vaisiais, ponai aptvėrė miškus. Didysis laimikis tekdavo žemvaldžiams, o paprasti kaimiečiai turėdavo tenkintis aplinkiniuose keliukuose šmirinėjančiais paukščiais ir triušiais.

XIV amžiaus pabaigoje, susiliejus itališkajam Sienos ir šiaurės flamandų stiliui, radosi viso pasaulio dvaruose paplisianti gotika. Vieną iš skoningiausių jos pavyzdžių matysime Viduramžių rankraštyje, žinomame kaip *Laimingiausios kunigaikščio de Berry valandos*. Gruodžio kalendoriuje gaujelė šunų vidury miško apsupusi šerną;

ilustracija atrodo lyg miniatiūrinis Dreux paveikslas. Tikėtina, jog dailininkas šiuos paveikslus bus aptikęs drauge su Napoleonu III lankydamasis *Chantilly* rūmuose, kur buvo saugomos knygos. Iš Géricault perėmęs skvarbų žvilgsnį, Dreux dar pridėda stilizuotą, atsainią rankraščių manierą ir, savo nuožiūra derindamas abu dalykus, kuria vaizdus, kuriuose nematyti nė vieno tuščio lopinėlio – visus paveikslus užpildo grynoji materija.

Pajuskite, kaip dažuose plaka atavistinė simbolika – gėrio ir blogio, šviesos ir tamsos kova. Elnias vaizduojamas vos kelios sekundės iki mirties. Vienas šuo suleidęs dantis jam į nugarą, kitas – į koją. Žvėris jau pasiduoda, iš nasrų kyšo liežuvis, kaklas perdėm įtemptas, o akys žvelgia tiesiai į mus taip pat bejėgiškai, kaip Lampedusos *Gatoparde* laukinis triušis žvelgė į kunigaikštį: „Don Fabricijus matė į jį įsmeigtą didelių juodų akių žvilgsnį, jį greitai aptraukė žalsvai melsvas ūkas, priekaišto nesimatė, tačiau visa buvo prisodrinta prieš pasaulio tvarką nukreipto apstulbusio skausmo.“¹ Štai kaip puikiai Lampedusa suprato, kad prieš išnykstant visa sukasi ratais, palieka sraigės šliužę, perregimą, drėgną sidabrišką pėdsaką, ir galop nugrimzta į atmintį.

Prieš trejus metus mano sena mokyklos laikų draugė išėjo pasivaikščioti po medžioklės plotų apylinkes Prancūzijoje. Buvo atvykusi į Paryžių aplankyti sesers, pasiekusios stulbinamų karjeros aukštumą „Lancôme“ ir sutikusios milijonierių iš Belgijos, o paskui su juo susilaukusios dviejų vaikų. Mano draugė buvo netekėjusi, nuolatos keisdavo darbą ir neturėjo santaupų keliauti, tačiau sesuo primygtinai įkalbinėjo atvykti – už kelionę sumokėsianti ji.

Vos jai atvykus, vieną penktadienio rytą, sesuo pranešė, jog jiedvi pakviestos praleisti savaitgalį užmiesčio pilyje. Seserys sėdo į mašiną

¹ Vertė Lina Gaučytė.

ir išvyko tą pačią popietę, nors visi ženklai rodė ateisiant lietų. Ore tvyrojo įtampa, vos joms pasiekus pilį pratrūko audra. Susisupusi į plonytę pūkinę antklodę, mano draugė išmiegojo iki vėlyvo kitos dienos ryto. Regiu ją prausiantis veidą ir krūptelint, kai išgirsta metališką gongo skambesį, skelbiantį pietų metą; ji nuskubėjo žemyn. Jai atėjus, parke jau būriavosi pora tuzinų svečių. Tartum zombiai jie žengė stoginės link, kur po atviru dangumi stovėjo padengtas ilgas stalas. Ji nusekė jiems iš paskos. Po kurio laiko pasirodė sesuo ir atsisėdo kitame stalo gale. Vakarykštę slidinėjimo striukę pakeitė storas vilnonis tamsžalis paltas. Kartkartėmis vėjo gūsis kilstelėdavo brezentą į orą ir atskleidėdavo vaizdą į parką: ten telkšojo tvenkinys, dengiamas tokio storo lapų sluoksnio, jog po juo vargiai besimatė vanduo, aplink stūksojo išsibarstę gigantiški medžiai, o nuo jų dar varvėjo paskutiniai naktinio lietaus lašai. Kai kurie medžiai buvo tokie seni, kad jų šakas reikėjo paremti surūdijusiomis santvaromomis, tad dabar jie stovėjo pasvirę, lyg ant ramentų rymantys milžinai. Mano draugė kurį laiką kalbėjosi su architektu pora, bet tają rudens popietę buvo žvarbu, tad vos radusi progą ji nusinešė kėdę į saulę pasišildyti. Likusieji prie stalo dar nebuvo baigę gerti kavos, o ji pasisakė turinti šiek tiek pamankštinti kojas, ilgas nelyginant stirnos dar nuo tada, kai jai buvo devyneri. Vienas prancūzas pasisiūlė ją palydėti – jiedu galėtų nueiti iki ilgos alėjos galo ir grįžti.

Abu žingsniavo neskubėdami, kelias buvo purvinas, o pro kazuarinas švilpavo rudeninis vėjas. „Dabar kiškių sezonas, gal mums pasiseks kokį ir pamatyti“, – tarė vaikinai. Pasiekę alėjos galą, jiedu pasuko atgal. Tolumoje iš gretimo miško ataidėjo medžioklės rago garsas. Kažkas kvietė grįžti šunis. Tą akimirką mano draugės batas įklimpo į purvą. Ji pamėgino ištraukti. Per pusmetrį priekyje einantis palydovas ištiesė ranką, bet pagalbos ji atsisakė, „aš pati“, – nekantariai sumurmėjo; po akimirkos ties plaučiais nugarą jai pervėrė paklydusi kulka.

Ji suklypo purve. Vėliau prancūzas pasakojo, kad jos veide atspindėjo vien nuostaba; „Čia viskas? – regis, klausė ji. – Tiktai tiek?“

Mėnesiu anksčiau buvau sutikusi ją gatvėje – nebuvo matęsi visą dešimtmetį, tad kurį laiką mėginome pasidalyti viskuo, kas per tą laiką nutiko. Ji buvo patraukli, trisdešimt penkerių, susitikinėjo su nauju vaikinu ir ėjo pareigas aukcione, dirbo sunkiai ir uždirbo menkai, bet pernelyg nesijaudino, mat vaikų dar nenorėjo. Kartais apie ją pagalvoju – apie tą akimirką, kai jos batas įklimpo į purvą ir ji stėjo kulkai skersai kelio. Ir aš nežinau, kaip susitaikyti su šia mirtimi, tokia kvaila, tokia nepagrįsta, tokia hipnotizuojančia – lygiai kaip nežinau, kodėl dabar apie ją pasakoju, bet, ko gero, visada taip ir būna – rašome ką nors, kad papasakotume visai ką kita.